

H.O. Lange-Prisen 2008 til Niels Erik Rosenfeldt Tale ved modtagelsen af H.O. Lange-Prisen 2008

*af lektor Niels Erik Rosenfeldt, Institut for
Tværkulturelle og Regionale Studier ved Køben-
havns Universitet*

Mine Damer og Herrer -

Må jeg starte med at sige hjerte-
lig tak. Tak til Det Kongelige
Biblioteks ledelse. Tak til
G.E.C. Gads Fond. Tak for, hvad der
er blevet sagt både tidligere på dagen i
dag og her i aften fra Erland Kolding
Nielsens og Axel Kierkegaards side.
Og tak til Lars Poulsen-Hansen for den
mangestrengede og morsomme tale for
et øjeblik siden.

Det er en meget stor glæde
for mig at modtage H.O. Lange-Prisen.
Og jeg skulle være et skarn, hvis ikke jeg
også glædede mig over de smukke ord
om mit faglige arbejde, der har ledsaget
prisoverrækkelsen. Jeg er langt fra sikker
på, at de ord er fortjente. Men jeg er fast
besluttet på – slet og ret, ganske enkelt,
ubetinget – bare at være glad og taknem-
melig.

Faktisk gør det mig ekstra
glad, at der er tale om en forskningsfor-
midlingspris. Lige fra mine unge år har
jeg interesseret mig for, hvordan man
ved sin måde at skrive på kunne bryde
ud af den – skal vi sige – en anelse nør-
dede universitetstradition og dermed få
resultaterne af sin forskning bragt ud
til en bredere læserkreds. Det emne, jeg

især har dyrket – samtidshistorie med
særligt henblik på Sovjetunionen – har
vel nærmest råbt på en kontinuerlig
formidlingsindsats. For vi taler jo her
om et emne, som for alle os, der er børn
af det 20. århundrede, har repræsente-
ret en aktuell og påtrængende politisk
udfordring og derfor jævnlige har givet
anledning til heftige bølgeskulp – for
ikke at sige stormende kuling – i den
hjemlige samfundsdebat. Det er et
emne, så godt som alle havde og har
en mening om. Hvilket også betyder, at
forskeren nærmest automatisk kom-
mer til at krydse klinger med andre end
fagfæller.

På den måde kan man jo ikke
undgå at spekulere over, hvad formid-
ling – eller forskningsformidling – i det
hele taget er for en størrelse. Og her
kan jeg ikke lade være med at vende mig
til den højtærede prismotiverende taler
fra før, Lars Poulsen-Hansen. Lars – du
og Holger Scheibel fik i sin tid H.O.
Lange-Prisen for jeres eminente over-
sættelse og gendigtning af – som nogle
ville sige – russernes H.C. Andersen,
nemlig Ivan Krylovs underfundige
og sindrigt opbyggede versificerede
fabler. Det er et værk, jeg har studeret
med stor fornøjelse. Men én ting må
du indrømme: det er ikke et værk, man
bare sådan blader lidt skødesløst rundt
i ved morgenkaffen i lighed med avisen.
Og det er heller ikke et værk, man tager
med sig i tasken for lige at læse et par
sider i en overfyldt bus på vej til arbejdet
eller i et forblæst hjørne af perronen,
mens man forgæves venter på DSB. Det
er på ingen måde letfordøjelig fastfood.
Det kræver noget af sin læser: koncen-

tration, fordybelsesparathed, årvågenhed over for tekstens raffinement, vilje til at bruge en vis tid i ro og fred på sagen.

Og her er vi så ved min pointe. Der er mange slags forskningsformidling, sådan som ordet bruges nu om dage. Det er ”formidling”, hvis forskeren siger to ord i radio eller tv. Det er ”formidling” at skrive et ultrakort indlæg til en avis. Og al respekt for det: Det er sværere end mange tror, i hvert fald hvis opgaven består i at formidle komplicerede forskningsresultater på seriøs vis i denne sammentrængte form. Men alligevel tenderer den type formidling jo ofte mod at flagre bort i døgnnet. Og bare en gang imellem kan man måske også have sine tvivl om, hvor megen forskning der egentlig er bag formidlingen, når visse allestedsnærværende og til-hver-en-tid-parate kommentatorer fra den akademiske verden udtaler sig igen om nærmest hvad som helst.

Heldigvis betegner vi det ligeledes som ”formidling”, når der satses på at skabe lidt mere langtidsholdbare produkter i bogform, som ikke blot er en del af det daglige og evigt skiftende informationsbombardement, vi alle udsættes for. Rent umiddelbart når denne form for formidling jo nok ud til lidt færre modtagere. Men der er en fair chance for, at den alligevel sætter sig væsentligt mere varige spor end den spektakulære éngangsoptræden. Hvor meget eller lidt de af os, der nu engang har involveret os i den ene eller anden slags formidling, formår at leve op til de udfordringer, der tegner sig, skal jeg ikke gøre mig klog på her. Men jeg vil gerne i bred almindelighed slå et slag for, at

alle, der har indflydelse på den sag, ikke bliver alt for vilde med den allermest flygtige døgnfluedans. Brug i stedet jeres kræfter på at skabe de bedst mulige vækstbetingelser for den langtidsorienterede, sammenhængende og grundigt forberedte forskningsformidling, udgivet i bogform og skrevet på vort modersmål dansk.

Ikke så få *har* gjort det. Jeg synes, at det i denne sammenhæng tillige er på sin plads at sige tak til de forlagsfolk og andre fra bogverdenen, der tør, vil og kan søsætte sådanne formidlingsprojekter. Men så har Lars Poulsen-Hansen selvfølgelig også ret i, at hvis man inden for forsknings- og uddannelsessektoren fortsætter med at beskære de relevante faglige miljøer – f.eks. altså russiske og østeuropæiske studier – så bliver der ikke bare mindre og mindre dansk forskning at formidle, men også færre og færre kvalificerede danskere til at formidle den udenlandske forskning. Her er en ekstra grund til, at alle gode kræfter bør stå sammen om at sikre, at der også i fremtiden både er gang i den dybtgående forskning og den solidt baserede formidling.

Det er blevet uhyre moderne at kræve, at forskerne – de, der nu er der – skal være så og så ”synlige”. Nogle gange føles det nærmest, som om man gerne så, at vi efter model fra det ligeledes synlighedstrængende politi burde skrive ”forsker” med store bogstaver på siden af vores bil, have udrykningshorn på cykelstyret og blå blink på bagagebæreren eller ride to og to gennem byen ikklædt en særlig mun-dering. Så ville det i sandhed blive nemt

Ved et arrangement på Hvid scene på Bogmessen i Forum fik Niels Erik Rosenfeldt (t.h.) overrakt H.O Lange-prisen 2008. Tidligere udenrigsminister Niels Helveg Petersen overrakte prisen, som er på 50.000 kr. Fot. Det Kongelige Bibliotek.

at leve op til en anden af tidens paroler, nemlig den, at alle landets borgere så let som ingenting skal kunne – som det hedder – “finde en forsker”, når som helst de nu måtte mene at have brug for en sådan.

Tjoh. Vi skal da arbejde for, at budskabet kommer ud til alle dem, der kan have glæde og gavn af det. Men vi skal også sørge for, at det kommer ud på den rigtige måde, og at vi selv ikke blaftrer tilfældigt rundt. Intet er så synligt som en nytårsraket. Men der går ikke mange sekunder efter opsendelsen, før de sidste gnister dør ud på nattehimlen. Rent bortset fra, at vi næppe er blevet specielt meget klogere af at bivåne det kortvarige skue. Lad os derfor ikke forveksle forskningsformidling med disse

års undertiden – forekommer det mig – noget krampagtige krav om og jagt på ydre ”synlighed”.

Det er netop i denne sammenhæng, jeg føler, at H.O. Lange-Prisen repræsenterer en vigtig markering, både i kraft af selve sin eksistens, og som følge af den linie, der siden starten i 2001 har været lagt ved de årlige prisuddelinger. Her har det i hvert fald været en anden slags formidling end nytårsraketmodellen, man har lagt vægt på.

Spørgsmålet – det evige – er så, hvor grænsen mellem forskning og formidling egentlig går? Mange vil vel være tilbøjelige til at sige, at hvis et værk ikke er tynget af et gigantisk noteapparat og desuden behandler brede og

vedkommende emner i et nogenlunde enkelt og letforståeligt sprog uden sære fagudtryk og andet terminologisk tingel-tangel, så er det formidling mere end forskning. Men samtidig definerer man jo sædvanligvis forskning som det at frembringe ny viden eller ny indsigt (personligt kan jeg i parentes bemærket bedst lide ordet “indsigt” her). Og set i det perspektiv vil det være min påstand, at en stor del af de værker, der søger at tale til andre end fagfæller, i høj grad kan bane vej for helt ny indsigt – ikke bare hos den brede læserkreds, men også hos fagfællerne, ja, faktisk også og faktisk *ikke mindst* hos forfatteren selv.

Netop ved at tage de formidlende, bredtfaavnende og synteskabende opgaver på sig får man tit og ofte lettere ved at se tingene i fugleperspektiv. Hvilket igen gør, at man pludselig aner nogle konturer i landskabet, som det kunne være svært at få øje på fra lav højde. Eller sagt på en anden måde: Netop under formidlingsarbejdet – føler jeg i hvert fald – rettes blikket ikke så sjældent mod nogle sammenhænge, udviklingstendenser, forklaringsmuligheder og indfaldsvinkler, som indtil da har været mere eller mindre usynlige. Også for den, der skriver.

Så med tanke på det, H.O. Lange-Prisen står for, kunne jeg egentlig være fristet til at tyvstjæle og bortskaffe det lille *r*, der befinder sig lige midt i ordet forskningsformidling og erstatte det med en skråstreg, så vi altså får konstrueret fænomenet *forskning/formidling*. Hvis forskningsformidleren har nogenlunde held med sit forehavende, lever de to ting – forskning og formidling

– efter mine begreber simpelt hen et nærmest symbiotisk samliv. Eller sagt lidt højtideligt: Formidlingsfasen er tit og ofte en del af selve erkendelsesprocessen. Forskning og formidling betinger og beriger hinanden i et evigt gensidigt vekselspil.

Da oversætterne af Krylovs fabler i sin tid skulle takke for H.O. Lange-Prisen, har jeg erfaret, at de selv præsenterede en fabel af egen avl for publikum. I betragtning af, at en af årsagerne til, at jeg står her i dag, er, at jeg har skrevet et par bøger om Lenin og Stalin, har jeg ikke rigtig mulighed for at realisere en tilsvarende idé. For hvad skulle det i givet fald være? Et 10-sekunders lynkursus i leninisme, formuleret i à la Krylov i “lange jamba-ske verslinier i fri blanding og med frit slyngede rim”? Næppe. En selvkomponeret ode til – som man udtrykte det tilbage i sovjetæraen – I.V. Stalin, Lenins urokkelige våbenbroder, videnskabens koryfæ, menneskehedens største geni og – som det faktisk også kunne lyde dengang – alle bibliotekarers bedste ven? Næppe heller. Men skulle jeg så personligt afsyngede et par trodsige revolutionære kampsange? Nej, for Himlens skyld! Det kunne jeg ikke byde mennesker, som vil mig det godt, og som jeg kun har grund til at takke.

Lad mig derfor i stedet benytte lejligheden til at dvæle lidt ved den omstændighed, at både Lenin og Stalin faktisk har været vejen omkring København. For Stalins vedkommende var det dog kun for en yderst kort bemærkning, mens Lenin i 1910 boede her en måneds tid i et lejet værelse på Vesterbrogade

112 over gården på første sal i baghus nr. 1. Indimellem sine mange politiske gøremål gav han sig efter sigende tid til at lege lidt med værtsparret hr. og fru Petersens små børn – Ebba og Børge – og undertiden tog han også børnene med en tur rundt i kvarterets gader.

Efter udgivelsen af min bog om Lenin kom der bl.a. en reaktion fra en aviscommentator, som øjensynligt selv engang havde boet på Vesterbro og på det tidspunkt selv havde småbørn. Han bekendte nu, at han under læsningen af min bog havde fået et mindre chok ved at erfare, at han i virkeligheden nærmest dagligt og gennem længere tid havde vandret i Lenins fodspor.

Jeg ved ikke, om det kan chokere nogen af de tilstedeværende, at H.O. Lange måske også har vandret i Lenins fodspor, og at Lenin måske har vandret i Langes. Det var dog ikke på Vesterbrogade eller Enghavevej, men netop her – på Det Kongelige Bibliotek – hvor vi er samlet i dag. For Langes mangeårige virke som overbibliotekar på denne ærværdige institution omfattede jo bl.a. det år – 1910 – hvor Lenin befandt sig i København. Og var der noget, Lenin nærmest hungrede efter, mens han levede som politisk emigrant i Vesteuropa, så var det at få besøgt de store biblioteker i de talrige byer, han på skift opholdt sig i: British Library i London, Kungliga Biblioteket i Stockholm og – altså – Det Kongelige Bibliotek i København, hvor den gamle læsesal dengang var ny, og hvor Lenin vist nok sad bøjet over bord nummer 9.

I virkeligheden taler vi med andre ord her ikke kun om, at Lange

og Lenin muligvis har vandret i hinandens fodspor med mange års eller årtiers afstand, som tilfældet var for vor chokerede aviscommentator fra Vesterbro. De har simpelt hen befundet sig i samme omgivelser på samme tid. De har måske direkte passeret hinanden, skelet flygtigt på hinanden, holdt døren for hinanden. Taget den store trappe i hinandens kølvand, stået side om side ved læsesalens skranke.

Den situation har vi andre unægtelig ikke befundet os i. Men sådan set kan man jo sige, at alle os, der som studerende og forskere – i generation efter generation – sidenhen er gået op ad den gamle hovedtrappe og ind på den stemningsfulde læsesal, har vandret i Lenins fodspor i samme forstand som vor aviscommentator, nemlig med mange års forsinkelse. De af os, der vel vidste, at Lenin havde været der i forvejen, var nu ikke særlig chokerede af den grund, men tværtimod fyldt med ildhu og arbejdslyst. Netop arbejdslyst. For vores mål og ærinde var jo simpelt hen at blive klogere på verden og menneskene – herunder vor egen nære fortid – ved hjælp af de rige bogskatte, som vort nationalbibliotek rummer. Og det var og blev og vil fortsat være en udpræget lystrejse at besøge Det Kongelige Bibliotek med det formål for øje. Selv sad jeg i sin tid på læsesalen og skrev historiespeciale om et russisk samtidshistorisk emne. Det drejede sig ikke direkte om Lenin, men snerpede dog lidt derhenad. Hvis jeg nu ikke havde haft så givtige arbejdsbetingelser på Det Kongelige Bibliotek, var specialet måske aldrig blevet færdiggjort. Og hvis

ikke specialet var blevet færdiggjort, var jeg måske ikke kommet videre til Lenin og Stalin i renkultur. Og hvis ikke jeg var kommet videre til Lenin og Stalin i renkultur, så havde jeg måske ikke stået her i dag. Og hvis ikke jeg havde stået her i dag, så havde Erland Kolding Nielsen fra Det Kongelige Bibliotek, Axel Kierkegaard fra G.E.C. Gads Fond og Lars Poulsen-Hansen – der både er tidligere Lange-prismodtager og samtidig på grund af sin tolkegerning i den grad har vandret i Lenins fodspor, at han er trængt lige durk ind i dennes egen fordums residens i Kreml – vel næppe heller stået her i fællig og talt på næsten

samme tid og i næsten samme åndedrag om såvel Lange som Lenin. Den Lange og den Lenin, som ikke alene tilsammen er årsagen til, at vi mødes i dag, men hvis spor altså muligvis også i allerbogstaveligste forstand krydsede hinanden netop her – på Det Kongelige Bibliotek – dengang i 1910.

Hvordan man end vender og drejer det, så peger samtlige pejlemærker altså i sidste ende tilbage til *KB*.

Derfor er det på flere måder det rette sted for mig at sige tak idag.

Det være hermed gjort. Tak for prisen. Tak for ordene. Tak for opmærksomheden.